

**КОНЦЕПЦИЯ
ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ
ЗА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
чрез подобряване на модела на финансиране на висшето образование**

I. Анализ на проблема

1. Липсата на кадри застрашава конкурентоспособността и ръста на икономиката и просперитета на обществото

Намаляването на населението на България, особено на младите хора и хората в работоспособна възраст поставя пред пазара на труда в страната големи предизвикателства най-вече по отношение на липсата на висококвалифицирани кадри.

За съжаление, **България няма прагматична и действена политика за задържане на квалифицираната работна сила или за нейното връщане в страната.** Липсата на изчерпателна информация и на адекватна политика поставя българската икономика в рисково положение.

2. Образованието – приоритет

За поредна година при съставяне и приемане на държавния бюджет **образованието е определяно като приоритет на политическата власт.** Всяка година се увеличават финансовите средства, насочени за изпълнение на политики в сферата на образованието, включително и във висшето образование. Обучението по държавна поръчка във висшите учебни заведения **се финансира със средства от националния бюджет, в който основен принос, чрез плащаните от тях данъци, има българският бизнес.**

От друга страна, заради „раздутия“ план-прием и големия брой университети, някои от които извършващи обучителни дейности с незадоволително качество, **системата на висшето образование в България е хронично недофинансирана.**

Години наред **държавата обучава специалисти с висше образование, които впоследствие напускат страната и намират устойчива заетост в други страни от ЕС или дори на други континенти.**

Така годишно в системата на висшето образование се „изливат“ стотици милиони за обучение на студенти, много от които след завършване на своето образование в България, вместо да живеят и работят в страната и да допринасят за развитието на българската икономика и общество, възвръщайки инвестицията в тях, емигрират и създават добавена стойност, консумират и плащат данъци в чужди държави. **Средствата, инвестирани от българския данъкоплатец в образоването на тези студенти, са безвъзвратно загубени.** На практика, българският работодател, чрез плащаните от него данъци, финансира обучението на кадри за конкурентни чуждестранни фирми, а не за нуждите на българската икономика и общество.

Издръжката на един студент за пет години обучение (без да броим направените разходи за средно образование) може да варира между 20 000 до 40 000 лева (за медиците тази сума е около 60 000 лева), които се плащат от държавния бюджет. Срещу тези инвестиции на държавата в образованието на младите хора липсва какъвто и да е ангажимент на студента да живее и да работи в България, за да може чрез труда си и създадената добавена стойност, чрез платените данъци, да компенсира българското общество за инвестициите в образованието му.

3. Обществото губи вложени ценни ресурси

Компенсацията на наетите лица в България за 2017 г. възлиза на 43.1 %, а през декември 2017 г. средната брутна месечна заплата достигна 1 123 лева. **С други думи, това означава, че за да изплати на държавата и обществото инвестираните в образованието му финансови средства, един студент след завършването си следва да работи в България минимум пет години.**

II. Предложение за решение

Чл. 53 /3/ от Конституцията на Република България: „При определени от закона условия образованието във висшите държавни училища е безплатно“

Изложеното налага изработване на **изцяло нов модел на финансиране на висшето образование в държавните висши училища** (а защо не и в частните по държавна поръчка) и незабавни мерки за сътрудничество и координация между бизнеса и системата на висшето образование (МОН, ВУ), **което ще доведе до възстановяване на социалната справедливост, без да се ограничават граждански права.**

Новият механизъм за финансиране на висшето образование, което се заплаща от данъкоплатците, трябва да способства за насърчаване и задържане в заетост в страната на завършилите висше образование държавна поръчка, посредством привеждане на план-приема в тясно съответствие с потребностите на пазара на труда и промяна на принципа „парите следват студента“. Бюджетното финансиране трябва да не се получава от висшите училища, а от студентите.

В тази връзка, новият модел на финансиране на висшето образование следва да има следните основи:

- **Да бъде изменена и подобрена системата за кредитиране на студентите,** които да получават средствата, необходими за тяхното обучение, които да внасят (по подобие на студентските такси сега) в избраното/приелото ги висше училище;
- При записване на новоприетия студент във висшето училище **да се сключва договор между него и Министерството на образованието и науката (МОН),** с който МОН се задължава да финансира (кредитира или поръчителства по банков кредит) обучението на студента в приелото го висше училище за целия период на обучение до придобиването на избраната образователна степен, а студентът се задължава след завършването на образователния курс за определен период да работи при работодател, осигуряващ работа за такъв специалист в България;
- Освен финансовите средства, необходими за обезпечаване на обучението, **студентите от дефицитни специалности могат да получават допълнителен кредит като стипендии за**

издръжка, което трябва допълнително да ги мотивира и да ги ангажира за постигане на качествени резултати (знания и умения). Това ще е допълнителна гаранция за обществото, че завършилият специалист, не само ще учи и завърши дефицитната специалност, но след това ще упражнява в България новата си професия и с труда си ще изпълни дълга си към обществото (платените такси за обучение и стипендии);

- **Кредитът няма да се връща, ако завършилият висшето си образование специалист се реализира в страната** за определен период от време след завършването си, в зависимост от средствата му за обучение и издръжка;
- В хода на следването и със съгласието на студента е възможно **конкретен работодател да встъпи в правата и задълженията на държавата**, като поеме за своя сметка разходите за обучението на студента до придобиването на избраната образователна степен, като в този случай отношенията между студента и работодателя се уреждат с договор между тях;
- Задължението за работа в България трябва да е обвързано с **условието да са налични свободни работни места по тази професия**, като, ако за определен от законодателя срок липсва свободно работно място за новия специалист, което да отговаря на квалификацията му, да го освобождава от задължението му за връщането на кредита за висше образование;
- **При прекъсване на обучението, незавършването му или отказ да изпълни договора за работа след завършването без основателна причина** (основателните причини трябва изчерпателно да бъдат описани в закона), **студентът ще дължи обезщетение в размер на разходите за обучението му**. В случай че е работил, но не е изпълнил целия срок на договора, ще дължи обезщетение пропорционално на неспазения срок;
- Обезщетенията за неизпълнени договори следва да бъдат обявени от закона за **публични вземания и да се събират по реда на ДОПК**. Събраните обезщетения от неизпълнени договори ще се използват целево за финансиране на висшето образование.

III. Очаквани ефекти и резултати

1. **Повишаване на конкурентоспособността на българската икономика** и българския бизнес чрез осигуряването на квалифицирани човешки ресурси.
2. **Повишаване на привлекателността на България за инвеститорите** заради наличието на квалифицирана работна сила в страната.
3. **Повишаване на финансирането за висшето образование** поради допълнителен ресурс, събран от обезщетения за неизпълнени договори.
4. **Подобряване на сътрудничеството и координацията** между бизнеса и системата на висшето образование, вкл. при определянето на приема по държавна поръчка.
5. **Повишаване на качеството на висшето образование** заради увеличеното финансиране и тясното сътрудничество на висшите училища с бизнеса.
6. **Повишени приходи от данъци и осигурителни вноски в държавния бюджет**. Повече приходи от данък върху доходите на физическите лица и осигурителни вноски по трудови правоотношения и повече приходи от данък върху добавената стойност и акцизи от повишеното потребление в страната.